

คำอธิบาย สหกรณ์

บทที่ 1 บทนำเรื่อง

การศึกษาเรื่องสหกรณ์ที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นเพียง
ศึกษาให้ทราบถึงความเบื้องต้นของสหกรณ์ว่าคืออะไร แบ่งออก
เป็นกี่ประเภท และในแต่ละประเภทจะมีหลักในการดำเนินงาน
บริหารกันอย่างไร ผู้เขียนมีความประสงค์ที่จะให้นักศึกษาคณะ
บริหารธุรกิจมีความรู้เรื่องสหกรณ์ไว้บ้าง เป็นเบื้องต้นทั่ว ๆ ไป
เท่านั้นจะไม่อธิบายพระราชบัญญัติสหกรณ์ปี พ.ศ. 2511 แต่จะ
รวมไว้ในภาคผนวกสำหรับค้นคว้าต่อไป

บทที่ 2
สหกรณ์คืออะไร
ความหมายของสหกรณ์

สหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มาตรา 4 หมายความว่า “คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้”

จากตัวบทมาตรานี้จะเห็นได้ถึงลักษณะสำคัญของสหกรณ์ว่า จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์สำคัญดังนี้

1. มีบุคคลหลายคนตกลงร่วมกัน
2. ดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
3. ต้องจดทะเบียน

อธิบาย 1 การตั้งสหกรณ์ก็คล้าย ๆ กับการตั้งห้างหุ้นส่วนและบริษัท ก็จะต้องมีบุคคลหลายคนมาแสดงเจตนาที่จะร่วมกันทำกิจการ เพื่อหวังประโยชน์ร่วมกัน แต่จำนวนบุคคลที่มาร่วมกันครั้งแรกที่จะตั้งสหกรณ์นี้ ต่างกับห้างหุ้นส่วนและบริษัท เฉพาะห้างหุ้นส่วนต้องการบุคคลเพียง 2 คน และบริษัทต้องการบุคคลเพียง 7 คน เป็นผู้เริ่มก่อการ แต่สำหรับสหกรณ์นั้น มาตรา 11 ของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 บัญญัติว่า จะต้อง มีบุคคลร่วมกันไม่น้อยกว่า 10 คน เป็นผู้เริ่มต้นดำเนินการขอจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์

อธิบาย 2 บุคคลทั้ง 10 คนที่เป็นผู้ขอเริ่มตั้งสหกรณ์นี้ ส่วนมากแล้วจะมีความต้องการให้สิ่งที่เหมือนกันหรือคล้าย ๆ กัน จึงได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้นด้วยความสมัครใจเพื่อช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมอาชีพ และการครองชีพของมวลสมาชิก และครอบครัวให้มีฐานะความเป็นอยู่ในสังคมดียิ่งขึ้น

ในการดำเนินการให้สหกรณ์ได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่

จดทะเบียนไว้ สหกรณ์จะต้องแต่งตั้ง คณะกรรมการขึ้นมา
คณะหนึ่ง เพื่อบริหารงานของสหกรณ์พร้อมกับแต่งตั้งผู้จัดการ
สหกรณ์ขึ้นมาเพื่อเป็นตัวแทนในการบริหารงานโดยตรงของ
สหกรณ์นั้น

สหกรณ์ใดจะก้าวหน้าได้จะต้องประกอบไปด้วย มี
มวลสมาชิกที่หวังดีต่อสหกรณ์มีคณะกรรมการบริหารงาน
ให้ดี และมีผู้จัดการที่มีความสามารถในการบริหารงาน

อธิบาย 3 การตั้งสหกรณ์ต้องมีการจดทะเบียนก่อน
ทะเบียนสหกรณ์

มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511
ได้บัญญัติไว้ว่า การขอจดทะเบียนสหกรณ์จำกัดนั้นให้ผู้ที่
เป็นสมาชิกของสหกรณ์จำกัดเลือกตั้งคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์จำกัด
ขึ้นไม่น้อยกว่า 10 คน เพื่อลงลายมือชื่อยื่นคำขอจดทะเบียนต่อ
นายทะเบียนสหกรณ์พร้อมกับบัญชีรายชื่อของผู้ซึ่งจะเป็น
สมาชิกของสหกรณ์จำกัดทั้งหมดและต้องกรอกรายชื่ออื่นตาม
แบบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด พร้อมกับนำส่งสำเนา
รายงานการประชุมของผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกสหกรณ์จำกัดฉบับ
หนึ่ง และต้องส่งข้อบังคับของสหกรณ์ 2 ฉบับไปด้วย

เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์ได้รับคำขอจดทะเบียน และ
ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าคำขอจดทะเบียนถูกต้องตามมาตรา 11
และมีเอกสารครบถ้วนตามมาตรา 12 ของพระราชบัญญัติ
สหกรณ์ พ.ศ. 2511 และการจัดตั้งสหกรณ์ตามที่ขอจดทะเบียน
นั้นจะไม่เสียหายแก่ระบบการจัดสหกรณ์ นายทะเบียนก็จะรับ
จดทะเบียนต่อไป

แต่ถ้านายทะเบียนเห็นว่า ไม่สมควรรับจดทะเบียนให้
นายทะเบียนจะแจ้งคำสั่งนั้นมายังผู้ขอจดทะเบียนโดยไม่ชักช้า
สำหรับผู้ขอจดทะเบียน เมื่อไม่ได้รับการจดทะเบียนให้จาก
นายทะเบียนผู้ขอจดทะเบียนมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งไม่รับจด
ทะเบียนนั้นไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งให้ทราบที่ไม่ได้รับการ

จดทะเบียนให้โดยการอุทธรณ์นี้ทำเป็นหนังสือแล้วยื่นไปที่นายทะเบียนนั่นเอง นายทะเบียนจะนำเสนอต่อรัฐมนตรีต่อไป และกฎหมายให้ถือคำวินิจฉัยของรัฐมนตรีเป็นที่สุด (มาตรา 15)

หลังจากจดทะเบียนสหกรณ์แล้ว ในการจัดตั้งชื่อสหกรณ์ต่าง ๆ นั้นจะต้องมีคำว่า “จำกัด” เป็นคำสุดท้ายต่อชื่อของสหกรณ์นั้นด้วย เช่น สหกรณ์กรุงเทพจำกัด

ประโยชน์ในการมีสหกรณ์

จากลักษณะสำคัญของสหกรณ์ทำให้เราสามารถแยกคุณประโยชน์ของการมีสหกรณ์ได้ 2 ประเด็น คือ

1. ประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับจากการเป็นสมาชิกของสหกรณ์

2. ประโยชน์ต่อส่วนรวมของประเทศชาติจะได้รับจากการมีสหกรณ์ขึ้นในประเทศ

อธิบาย 1 ประโยชน์ที่สมาชิกได้รับ มีหลายประการคือ

1. ทำให้สมาชิกรู้จักเก็บออมทรัพย์ไว้กับสหกรณ์ที่ละเล็กละน้อย นาน ๆ เข้าก็เก็บเป็นกอบเป็นกำขึ้นได้ เช่นการเป็นสมาชิกของสหกรณ์ออมทรัพย์

2. ทำให้สมาชิกมีความรู้ในด้านการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น

3. ทำให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น

4. ทำให้สมาชิกมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนเองได้

5. ทำให้สมาชิกกู้เงินไปลงทุนประกอบอาชีพ หรือใช้ในสิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิตได้โดยกู้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำมาก

6. ทำให้สมาชิกสามารถซื้อเครื่องอุปโภค บริโภคได้ในราคาที่ถูกลงและได้คุณภาพที่ดี

7. ทำให้สมาชิกสามารถขายผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ที่สมาชิกได้ทำขึ้นได้ในราคาดีและเป็นธรรมเพราะไม่มีคนกลางมาคอยเบียดบัง

8. ทำให้สมาชิกสามารถปลดเปลื้องหนี้สินเก่า ๆ ได้ ถ้าสมาชิกพยายามขวนขวายและขยันในการประกอบอาชีพ

และทำตามคำแนะนำของสหกรณ์

9. ทำให้สมาชิกได้รับเงินส่วนแบ่งจากกำไรสุทธิของสหกรณ์ในรูปเงินปันผลตามหุ้นและได้รับเงินส่วนเฉลี่ยคืนตามส่วนที่ได้ทำธุรกิจกับสหกรณ์

อธิบาย 2 ประโยชน์ที่ประเทศชาติได้รับ มีหลายประการคือ

1. ด้านเศรษฐกิจ เมื่อประเทศใดมีสหกรณ์ที่ดีประชาชนในชาตินั้นจะมีฐานะความเป็นอยู่ดีอย่างแน่นอน ความยากจนจะไม่เกิดขึ้น เพราะไม่มีคนกลางมาเบียดบัง

2. ด้านสังคม ในเมื่อทุกคนมีแต่ความสุข เพราะฐานะความเป็นอยู่ดีสังคมทุกด้านก็ย่อมดีไปด้วย ทุกคนจะมีความรัก และความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันที่จะช่วยกันพัฒนาประเทศชาติให้พัฒนาต่อไป

3. ด้านการศึกษา จะมีการส่งเสริมให้ทุกคนได้รับการศึกษาทั่วหน้ากันโดยมีสหกรณ์เป็นแกนกลางการศึกษานับเป็นสิ่งสำคัญจำเป็นต่อสังคมอย่างยิ่ง

4. ด้านศีลธรรมจรรยา ทุกคนจะมีแต่ศีลธรรมและคุณธรรมอันดี เพราะสืบเนื่องมาจากการอยู่ดีกินดีนั่นเอง ไม่มีใครคิดทำชั่ว

5. ด้านการปกครอง การสหกรณ์ เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกร่วมมือบริหารงานเพื่อส่วนรวม ทำให้รู้จักการปกครองระบอบประชาธิปไตย รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนว่ามีอย่างไร ซึ่งทำลดอาญากรรมได้อีกทางหนึ่ง

6. ด้านการเมือง ในเมื่อประชาชนในชาติอยู่ดีกินดี ซึ่งเป็นที่มนุษย์ทุกคนหวังอยู่แล้ว ฉะนั้นระบบลัทธิการเมืองที่ขบถกดขี่ให้คนเป็นทาสก็ไม่มีเกิดขึ้นได้แน่นอน เพราะคนเราทุกคนมีจิตได้สำนึกเหมือนกันว่า สิ่งใดที่เขาทำขึ้น ผลิตขึ้น สิ่งนั้นย่อมเป็นของเรา หรือครอบครัวของเรา มิใช่ผลิตขึ้นมาเพื่อให้คนอื่นเป็นเจ้าของ

บทที่ 3 ประเภทของสหกรณ์

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ได้แบ่งประเภทของสหกรณ์ออกได้ 6 ประเภทด้วยกัน

1. สหกรณ์การเกษตร
2. สหกรณ์การประมง
3. สหกรณ์นิคม
4. สหกรณ์ร้านค้า
5. สหกรณ์บริการ
6. สหกรณ์ออมทรัพย์

อธิบาย 1 สหกรณ์การเกษตร หมายความว่าสหกรณ์ที่มีหน้าที่ในการจัดการและบริการแก่สมาชิกในด้านการผลิตการเกษตร

เนื่องจากประเทศของเราเป็นประเทศกสิกรรม ประชาชนส่วนมากของประเทศนั้นเป็นเกษตรกร ฉะนั้นการตั้งสหกรณ์การเกษตรจึงเป็นสิ่งที่ควรทำให้มากที่สุด และทั่วประเทศเพราะผลประโยชน์ของการตั้งสหกรณ์ประเภทนี้ขึ้นมาจะทำให้เกษตรกรของเราสามารถถลึงตาอำปากได้เต็มที่ไม่ต้องยากจนอย่างแต่ก่อน

หน้าที่ของสหกรณ์การเกษตรคือการจัดหาเงินทุนจัดหาวัสดุเครื่องมือ และอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ ในด้านเกษตรกรรมมาจำหน่ายหรือให้มวลสมาชิกของสหกรณ์เช่าเพื่อไปใช้ในการผลิตผลทางเกษตรของมวลสมาชิก นอกจากนั้นสหกรณ์การเกษตรยังทำหน้าที่เป็นตัวแทนสมาชิกในการรับซื้อผลผลิตและนำไปขายให้ได้ราคาดีอีกด้วย

อธิบาย 2 สหกรณ์การประมง ก็หมายความว่าสหกรณ์ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือมวลสมาชิกที่มีอาชีพในการประมง

จับสัตว์น้ำ โดยเป็นฝ่ายจัดหา และให้บริการแก่สมาชิกที่เป็น
ชาวประมง

ประเทศของเราติดกับทะเลหลายด้านอาชีพการประมง
เป็นอาชีพที่คนไทยมีความสามารถขนาดติดอันดับของโลก
แต่ชาวประมงของเราการศึกษายังไม่กว้างขวางลึกซึ้งในการที่
จะพัฒนาหาเครื่องมือที่ทันสมัยมาช่วยเป็นเครื่องทุ่นแรงในการ
จับสัตว์น้ำ ฉะนั้นการตั้งสหกรณ์การประมงขึ้นจะมีประโยชน์
มาก เพราะทางสหกรณ์จะเป็นผู้ให้การศึกษาแนะนำวิธีการ
และแนะนำเครื่องมือที่ทันสมัยมาช่วยเหลือในการดำเนินอาชีพ
จับสัตว์น้ำ นอกจากนั้นทางสหกรณ์ยังสามารถช่วยเหลือเรื่อง
เงินทุน และยังช่วยเป็นแกนกลางที่จะขายสัตว์น้ำให้ได้ราคา
ยุติธรรมยิ่งขึ้นให้คุ้มกับที่ลงทุนไป

นอกจากสหกรณ์จะช่วยเหลือดังกล่าวแล้วยังช่วยเหลือ
ในด้านส่งเสริมการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ รักษาและขยายพันธุ์
สัตว์น้ำในแหล่งต่าง ๆ ที่มีลสมชิกมีภูมิลำเนาอยู่ด้วย

อธิบาย 3 สหกรณ์นิคม ก็ได้แก่สหกรณ์ที่มีหน้าที่เกี่ยว
กับการจัดหาที่ดินหรือจัดสรรที่ดินให้แก่สมาชิก

สหกรณ์ประเภทนี้ มีความใกล้ชิดกับสหกรณ์การ
เกษตรมาก แต่แตกต่างกันตรงที่สหกรณ์นิคมนั้นหนักในเรื่อง
ของการจัดหาที่ดินให้สมาชิกไว้ทำการประกอบอาชีพเพื่อการ
เกษตรกรรมส่วนสหกรณ์การเกษตร นั้น สมาชิกมีที่ดินเป็น
ของตนเองแล้ว แต่ส่วนที่คล้าย ๆ กันก็คือ ทางสหกรณ์เป็นผู้จัด
หาเงินทุนจัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ จัดหาตลาดและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการช่วยเหลือสมาชิกให้สามารถสร้าง
ผลิตผลในการเกษตรได้มากยิ่งขึ้น

อธิบาย 4 สหกรณ์ร้านค้า เป็นสหกรณ์ที่มีหน้าที่ใน
การจัดการสินค้าหรือเครื่องอุปโภค บริหารจำหน่ายให้
สมาชิกวัตถุประสงค์สหกรณ์ประเภทนี้ก็คือเพื่อให้บริการใน
ด้านการจัดหา เครื่องอุปโภคบริโภคมาจำหน่ายแก่ลสมชิก
และประชาชนทั่วไป ในราคาที่ยุติธรรม เป็นการช่วยเหลือ

สมาชิก ไม่ให้เสียเปรียบพ่อค้าที่เป็นคนกลางขายของชนิดนั้น

อธิบาย 5 สหกรณ์บริการ หมายถึงสหกรณ์ที่มีหน้าที่ในการจัดหา และให้บริการแก่มวลสมาชิกในด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากสหกรณ์ที่กล่าวมาแล้ว ส่วนมากสหกรณ์ประเภทนี้จะตั้งขึ้นมาเพื่อ บริการสมาชิกในด้านสาธารณสุข ด้านขนส่ง ด้านอำนวยความสะดวกในบ้าน เช่น ไฟฟ้า หรือน้ำประปา เป็นต้น

สหกรณ์ประเภทนี้มีความมุ่งหมายเพื่อบริการสมาชิกโดยเฉพาะ โดยสมาชิกต้องเสียค่าบริการตามอัตราส่วนที่สมาชิกได้ใช้ประโยชน์จากสหกรณ์ แล้วสหกรณ์ก็นำเงินที่เก็บจากสมาชิกลี้มาบริหารงานของสหกรณ์ให้ดียิ่งขึ้น

อธิบาย 6 สหกรณ์ออมทรัพย์ ได้แก่สหกรณ์ที่มีหน้าที่ช่วยเหลือมวลสมาชิกในด้านการเงินต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งรับฝากเงิน และให้สมาชิกกู้เงินได้ด้วย

ถ้าสมาชิกรำเงินมากฝากสหกรณ์ ทางสหกรณ์ก็จะให้ดอกเบี้ยจากนั้นสหกรณ์ก็จะนำเงินเหล่านี้ของสมาชิกออกให้กู้ ซึ่งส่วนมากผู้ที่จะมีสิทธิกู้ได้ก็คือ พวกสมาชิกเท่านั้นและเมื่อสิ้นปีงบประมาณ สมาชิกต่าง ๆ ก็จะได้รับเงินปันผลเหมือนสหกรณ์อื่นเช่นกัน

บทที่ 4

การบริหารงานสหกรณ์

การบริหารงานสหกรณ์มีลักษณะคล้าย ๆ กับการบริหารงานของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทจำกัด กล่าวคือ สามารถแยกการบริหารงานออกได้ 2 ประเด็น

ประเด็นที่ 1 การบริหารงานโดยตรง

ประเด็นที่ 2 การบริหารงานโดยทางอ้อม หรือคอยดูแลครอบงำการจัดการ

ในประเด็นที่ 1 การบริหารงานโดยตรง นั้นทุก ๆ สหกรณ์จะมีคณะกรรมการบริหารสหกรณ์มาคณะหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่บริหารงานนอกจากนั้นคณะกรรมการนี้จะเลือกผู้ที่มีความสามารถในการบริหารงานให้เข้าทำเป็นผู้จัดการสหกรณ์โดยตรง 1 คน โดยให้ทำงานอยู่ภายใต้ การควบคุม นโยบายของคณะกรรมการอีกทีหนึ่ง

ประเด็นที่ 2 การบริหารโดยทางอ้อมหรือครอบงำการจัดการ ก็ได้แก่มวลสมาชิกของสหกรณ์ทั้งหลายนั่นเอง ผู้มีหน้าที่คอยดูแลให้คำแนะนำปรึกษาต่อคณะกรรมการบริหารงาน หรือผู้จัดการอีกทีหนึ่ง แต่ไม่มีสิทธิ์เข้าไปก้าวก่ายบริหารงานโดยตรงได้

บทที่ 5 การเลิกสหกรณ์

สหกรณ์จำกัดต้องเลิกกิจการโดยสาเหตุ 2 ประการคือ

1. เลิกโดยผลแห่งกฎหมาย
2. เลิกโดยนายทะเบียนสั่งให้เลิก

การเลิกโดยกฎหมายมีดังนี้

1. ถ้ามีข้อบังคับกำหนดให้เลิกในกรณีใด เมื่อมีกรณีนั้น
2. เมื่อจำนวนสมาชิกของสหกรณ์เหลือน้อยกว่า 4 คน
3. เมื่อที่ประชุมใหญ่ของสมาชิกลงมติให้เลิก
4. เมื่อสหกรณ์ล้มละลาย

การเลิกโดยนายทะเบียนสั่งให้เลิก มีดังนี้

1. เมื่อสมาชิกเกินกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมด
แจ้งเป็นหนังสือต่อนายทะเบียนสหกรณ์ ขอให้เลิกสหกรณ์จำกัด
โดยแสดงเหตุผลที่ขอให้เลิกอย่างละเอียด

2. เมื่อสหกรณ์มีจำนวนจำกัดไม่เริ่มดำเนินกิจกรรม
ภายใน 1 ปี นับแต่วันที่จดทะเบียน หรือหยุดดำเนินกิจการติดต่อกันเป็นเวลา 2 ปี นับตั้งแต่วันที่หยุดเป็นวันที่หยุดดำเนินกิจการ

3. เมื่อสหกรณ์จำกัด ไม่อาจดำเนินกิจการได้เป็นผลดี
หรือการดำเนินการของสหกรณ์จำกัดก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์และประโยชน์ส่วนรวม

เมื่อสหกรณ์จำกัดใด ถูกนายทะเบียนสั่งให้เลิกตามข้อ 2 และข้อ 3 สหกรณ์จำกัดนั้นมีสิทธิอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ได้โดยยื่นอุทธรณ์นั้นต่อนายทะเบียน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับคำสั่ง และกฎหมายให้ถือคำวินิจฉัยตัดสินของรัฐมนตรีเป็นที่สิ้นสุด